

ilahiyat akademi

Sayı: 19, 2024, 165-180.

Issue: 19, 2024, 165-180.

İbn Mu'tî ve İbn Mâlik'in *Elfiyye*'lerinin Mukayesesi

Comparison of the *al-Alfiyyah*'s of Ibn Mu'tî and Ibn Mâlik

Şehmus ÜLKER

Dr. Öğr. Üyesi, Şirnak Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi Anabilim Dalı
Asst. Prof., Şirnak University, Faculty of Theology, Department of Qur'an Reading and Recitation Science,
Şirnak/Türkiye

sehmsulker82@hotmail.com | ORCID: [0000-0003-0296-1385](https://orcid.org/0000-0003-0296-1385) | ROR ID: [01fcvkv23](https://ror.org/01fcvkv23)

Makale Bilgisi Article Information

Makale Türü Article Type

Araştırma Makalesi Research Article

Geliş Tarihi Date Received

14 Mart 2024 14 March 2024

Kabul Tarihi Date Accepted

21 Haziran 2024 21 June 2024

Yayın Tarihi Date Published

30 Haziran 2024 30 June 2024

İntihal Plagiarism

Bu makale, Turnitin yazılımı ile taranmıştır.
İntihal tespit edilmemiştir.

This article has been scanned with Turnitin software. No plagiarism detected.

Etik Beyan Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Şehmus Ülker).

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Şehmus Ülker).

CC BY-NC 4.0 lisansı ile lisanslanmıştır. Licensed under CC BY-NC 4.0 license.

Ülker, Şehmus. "İbn Mu'tî ve İbn Mâlik'in *Elfiyye*'lerinin Mukayesesi". *İlahiyat Akademi* 19 (Haziran 2024), 165-180. DOI: [10.52886/ilak.1452774](https://doi.org/10.52886/ilak.1452774)

Ülker, Şehmus. "Comparison of the *al-Alfiyyah*'s of Ibn Mu'tî and Ibn Mâlik's". *Theological Academia* 19 (June 2024), 165-180. DOI: [10.52886/ilak.1452774](https://doi.org/10.52886/ilak.1452774)

Atıf/ Cite as

Öz

Tarihi süreçte İslâm âlimleri, ilim öğrenmek isteyenler için, kolaylaştırıcı yöntemler geliştirmişlerdir. Bu yöntemlerden biri de herhangi bir ilim dalıyla ilgili temel kuralların manzum şeklinde yazılmasıdır. Dolayısıyla manzum olarak telif edilen elfiyyeler eğitim ve öğretim faaliyetini kolaylaştırma amacıyla yazılmış eserlerdir. Elfiyyeler; özlü bilgiler ihtiva eden, şiirsel bir dille yazılan ve genellikle bin beyitten oluşan manzumelerdir. Zamanla değişik ilim dallarında birçok elfiyye türü eser telif edilmiştir. Bunlardan İbn Mu'tî (ö. 628/1231) ve İbn Mâlik'in (ö. 672/1274) *Elfiyye*'leri Arap dili alanında kaleme alınan eserlerdir. İbn Mu'tî ve İbn Mâlik'in söz konusu eserleri Arap dilinin öğretiminde önemli bir yere sahip olmuş ve başvuru temel kaynaklar arasında yerlerini almışlardır. Bu çalışma, İbn Mu'tî'nin *ed-Dürretü'l-Elfiyye* adlı eseri ile İbn Mâlik'in *el-Elfiyye*'sini konu edinmektedir. Bu bağlamda söz konusu eserler ve müellifleri hakkında kısaca bilgi verildikten sonra İbn Mu'tî ve İbn Mâlik'in *Elfiyye*'leri hacim, muhteva, yöntem, konu tasnifi ve nahiv ekolleri arasındaki ihtilafli konulara yaklaşımları açısından mukayeseli bir şekilde ele alınmıştır. Bunun yanı sıra bu çalışma, söz konusu eserlerin Arap gramerine olan katkılarını, benzer ve farklı yönlerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışma konusu olan İbn Mu'tî ve İbn Mâlik'in *Elfiyye*'lerine şekil açısından bakıldığında İbn Mu'tî'nin *Elfiyye*'sinin beyit sayısı itibariyle İbn Mâlik'in *el-Elfiyye*'sinden daha geniş olduğu görülmektedir. Muhteva açısından ise her iki elfiyye nahiv ilmine dair konuların veciz bir şekilde ele alındığı, ayrıca söz konusu eserlerin son kısımlarında sarf konularına da değinildiği tespit edilmiştir. Ancak yapılan incelemeler neticesinde çalışmaya konu olan her iki eserin kimi konularda birbirinden farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Buna göre Arap dili grameriyle ilgili bazı konular söz konusu eserlerin birinde yer alırken diğerinde yer almamıştır. İbn Mu'tî'nin *Elfiyye*'sinden etkilenen İbn Mâlik, *el-Elfiyye*'sini telif ederken birçok konuda bu eserden yararlanmış ve elfiyyenin yeni bir şeklini başarılı bir şekilde ortaya koymuştur. Dolayısıyla İbn Mâlik, her ne kadar *el-Elfiyye*'sini müstakil bir şekilde ele almış olsa da aslında İbn Mu'tî'nin *Elfiyyesi*'nde ortaya koyduğu yöntemi büyük ölçüde takip etmiştir. İbn Mu'tî ve İbn Mâlik, *Elfiyye*'lerinde Arap gramerini kısa ve özlü bir şekilde ele aldıklarından, söz konusu eserlerinde, ihtilafli konulara değinirlerken Arap dili nahiv ekollerinin isimlerine fazla yer vermemişlerdir. Ancak az da olsa *Elfiyye*'lerinde bu ekollerin bazılarının isimlerine değindikleri de tespit edilmiştir. Özetle denilebilir ki İbn Mâlik söz konusu eserinin telifi aşamasında İbn Mu'tî'nin *Elfiyye*'sinden etkilendiği için her iki eser arasında bazı benzerlikler bulunmaktadır. Ancak bu çalışmada ortaya konulduğu üzere bu eserler arasında birçok farklılıklar da vardır. Böylece Arap dili grameri alanında telif edilen İbn Mâlik'in *el-Elfiyye*'sinin tüm yönleriyle İbn Mu'tî'nin *Elfiyye*'sinden etkilenmediği anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili, İbn Mu'tî, *ed-Dürretü'l-elfiyye*, İbn Mâlik, *el-Elfiyye*.

Abstract

Throughout history, Islamic scholars have developed facilitating methods for whom want to learn science. One of these methods is to write the basic rules of any branch of science in poetry. Therefore, *al-Alfiyyas* written in verse are works handled to facilitate education and training activities. Alfiyyas are poems and written in a poetic language and generally consist of a thousand couplets. Over time, many alfiyya types have been compiled in different branches of science. Among these, Ibn Mu'tî (d. 628/1231) and Ibn Mâlik's (d. 672/1274) *Alfiyyas* are works written in the field of Arabic language and literature science. The works of Ibn Mu'tî and Ibn Mâlik have an important place in teaching the Arabic language and have taken their place among the basic sources consulted. This study deals with Ibn Mu'tî's work called *al-Durra al-alfiyya* and Ibn Mâlik's *al-Alfiyya*. In this context, after giving brief information about the works and their authors, the Alfiyya of both scholars are discussed comparatively in terms of volume, content, method, subject classification and their approach to controversial issues between the grammar schools. In addition, this study aims to reveal the contributions of these works to Arabic grammar by way of their similarities and different aspects. When the Alfiyyas of Ibn Mu'tî and Ibn Mâlik are examined in terms of form, it has been determined that Ibn Mu'tî's Alfiyya is larger than Ibn Mâlik's al-Alfiyya in terms of the number of couplets. In terms of content, it has been determined that the subjects related to both alfiyya nahiv sciences are discussed concisely, and in the last parts of the works in question, sarph (Arabic morphology science) issues are also mentioned. However, as a result of the examinations, it has been determined that the two works differ from each other in some issues. Accordingly, some topics related to Arabic language grammar are included in one of the works in question but not in the other. Ibn Mâlik, who was influenced by Ibn Mu'tî's, benefited from this work in many subjects while compiling his al-Alfiyya and successfully presented a new form of alfiyye. Therefore, although Ibn Mâlik handled his al-alfiyya independently, he actually largely followed the method put forward by Ibn Mu'tî in his alfiyya. Since Ibn Mu'tî and Ibn Mâlik discussed Arabic grammar in a short and concise way in their alfiyya, they haven't included the names of the Arabic language grammar schools much while touching on controversial issues in their works. However, it was also found that they mentioned the names of some of these schools in their al-Alfiyya. In summary, it can be said since Ibn Mâlik was influenced by Ibn Mu'tî's Alfiyya during the writing phase of his work, there are some similarities between both Works. However, as revealed in this study, there are many differences between these works. Thus, it is understood Ibn Mâlik's al-Alfiyya, which was compiled in the field of Arabic language grammar, was not influenced by Ibn Mu'tî's Alfiyya in all its aspects.

Keywords: Arabic Language, Ibn Mu'tî, *al-Durratu'l-alfiyyah*, Ibn Mâlik, *al-Alfiyyah*.

Giriş

İslâm kültür tarihinde bazı dönemlerde eğitim ve öğretim, belirli bazı metinlerin ezberlenmesi esasına dayanmaktaydı. İlgili metinlerin kolay bir şekilde ezberlenmesi için şiirden istifade edilmiş ve bu amaçla değişik ilim dallarında urcûze¹ adıyla manzum eserler telif edilmiştir. Buna göre elfiyyeler de öğretim faaliyetini kolaylaştırma amacıyla yazılmıştır.² Dolayısıyla elfiyyeler; özlü bilgiler ihtiva eden, şiirsel bir dille yazılan, çoğunlukla recez³ bahriyle telif edilmiş bin beyitten oluşan manzûm eserlerdir.⁴ Bu manzum şeklindeki eserlerin biner beyitten oluşmalarının nedeni Araplar'ın bin sayısına duydukları ilgiyle açıklanabilir. Ancak bu manzumeler bin beyit ile sınırlı kalmamıştır. Bazı manzumeler bin beyitten biraz fazla, bazıları da bu sayıdan az olabilmektedir. Başta Arap grameri olmak üzere değişik ilim dallarında birçok elfiyye telif edilmekle birlikte bu elfiyyelerin bir kısmı şöhret kazanmıştır. İbn Mu'tî ve İbn Mâlik'in eserleri Arap grameriyle ilgili kaleme alınmış elfiyyelerin ilkleri ve en ünlüleridir.⁵

Bu çalışmada İbn Mu'tî ve İbn Mâlik'in *Elfiyyeleri*; hacim, içerik, yöntem, konu tasnifi ve nahiv ekolleri arasındaki ihtilaflı konulara yaklaşımları açısından mukayeseli bir şekilde ele alınmış, söz konusu eserlerin Arap gramerine olan katkıları, ortak ve farklı yönleri ortaya konmuştur.

1. İbn Mu'tî ve *ed-Dürretü'l-elfiyye* Adlı Eseri

1.1. İbn Mu'tî

Tam adı Ebû'l-Hüseyn (Ebû Zekeriyâ) Zeynüddîn Yahyâ b. Abdilmu'tî b. Abdinnûr ez-Zevâvî el-Mağribî'dir.⁶ İbn Mu'tî, 564/1169 yılında Cezayir'de dünyaya gelmiş ve burada dönemin önde gelen âlimlerinden dersler aldıktan sonra doğuya gitmiştir.⁷ Yaşamını Şam ve Kahire'de devam ettirmiştir. Birçok eser telif eden İbn Mu'tî, nahiv ilmine getirdiği bazı yeniliklerle katkı sağlamıştır.⁸ Arap

¹ bk. Mustafa b. Abdullah Hâci Halife Kâtip Çelebî, *Keşfu'z-zunûn 'an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsî'l-'Arabi, ts.), 1/62-63; Tefvik Rüştü Topuzoğlu, "Recez", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34/509-510.

² Abdülbaki Turan, "Elfiyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/27.

³ bk. Topuzoğlu, "Recez", 34/509-510.

⁴ Fatih Yediyıldız, "Arap Gramerine Dair Yazılmış Elfiyeler ve Arap Gramerine Etkileri", *İslam Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 10 (2020), 5.

⁵ Turan, "Elfiyye", 11/27-28.

⁶ Ebu'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed es-Suyûtî, *Buğyetü'l-vu'ât fi tabâkâti'l-luğaviyyîn ve'n-nuhât*, thk. Muhammed Abdurrahîm (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2005), 759; Hayruddîn ez-Ziriklî, *el-A'lâm* (Beyrut: Dâru'l-İlm lil-Melâiyîn, 2002), 8/155; Nevzat H. Yanık, "İbn Mu'tî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 20/213-214.

⁷ Yanık, "İbn Mu'tî", 20/213.

⁸ İsmail Demir, "İbn Mu'tî, Eserleri ve Nahv'e Getirdiği Yenilikler", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17, (2002), 193.

dilinin önemli âlimlerinden olan İbn Mu'tî, 628/1231 yılında Kahire'de vefat etmiştir.⁹

1.2. *ed-Dürretü'l-elfiyye*

ed-Dürretü'l-elfiyye, İbn Mu'tî, tarafından hicri 595 yılında telif edilmiştir.¹⁰ Arap gramerini yaklaşık olarak bin beyitten oluşan bir nazım şeklinde anlatmayı amaçladığından *el-Elfiyye* ismini almış ve *Elfiyyetu İbn Mu'tî* olarak meşhur olmuştur. On beş beyitten oluşan bir mukaddime¹¹ ve dört beyitten müteşekkil hatimesiyle birlikte toplamda 1021 beyitten¹² oluşan eser otuz iki bölümden oluşmaktadır. İbn Mu'tî'nin eseri genel itibarıyla akıcı bir üsluba sahip olmasının yanında anlaşılması zor olan yerleri de bulunmaktadır.¹³ İbn Mu'tî'nin söz konusu eseri üzerine çok sayıda şerh çalışması yapılmıştır.¹⁴ İbn Mu'tî'nin *Dürretü'l-Elfiyye*'si gereksiz ayrıntılara yer vermemesi, dilinin sade, üslubunun akıcı oluşu nedeniyle kabul gören bir eser olmuştur.¹⁵

2. İbn Malik ve *el-Elfiyye* Adlı Eseri

2.1. İbn Mâlik

Tam adı Ebû Abdillâh Cemâluddîn Muhammed b. Abdillâh b. Mâlik et-Tâî el-Endelüsî el-Ceyyâni'dir.¹⁶ İbn Mâlik, Kurtuba civarındaki Ceyyân'da doğmuştur.¹⁷ İbn Mâlik'in doğum tarihiyle alakalı değişik görüşler bulunmakla beraber hayatını ele alan bazı kaynaklar, doğum tarihi olarak 598/1202, 600/1204,

⁹ Suyûtî, *Buğyetu'l-vu'âh*, 759; Yanık, "İbn Mu'tî", 20/213.

¹⁰ İbn Mu'tî, Yahyâ b. Abdilmu'tî b. Abdinnûr ez-Zevâvî el-Mağribî, *ed-Dürretü'l-elfiyye* (Kahire: Dâru'l-Fedîle, 2010),73; Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-zunûn*, 1/155.

¹¹ İbn Mu'tî, *ed-Dürretü'l-elfiyye*, 17.

¹² İbn Mu'tî, *ed-Dürretü'l-elfiyye*, 73.

¹³ Yanık, "İbn Mu'tî", 20/213; Kenan Demirayak, *Arap-İslam Edebiyatı Literatür Bilgisi* (İstanbul: Cantaş Yayınları, 2016), 346.

¹⁴ Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-zunûn*, 1/155; Yanık, "İbn Mu'tî", 20/213.

¹⁵ Yediylidiz, "Arap Gramerine Dair Yazılmış Elfiyeler ve Arap Gramerine Etkileri", 13.

¹⁶ Selahuddîn Halil b. Aybeg es-Safedî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, thk. Ahmet el-Arnaût - Turki Mustafa (Beyrut: Dâru İhyâit-Turâsî'l-Arabî, 2000), 3/285-289; Abdurrahim (Cemaluddin) el-İsnevî, *Tabakâtüş-şafi'iyye*, thk. Kemâl Yûsuf el-Hût (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1987), 2/250-251; Suyûtî, *Buğyetu'l-vu'âh*, 128-133; Ziriklî, *el-A'lâm*, 6/233; Muhammed et-Tantâvî, *Neş'etu'n-nahv ve târihu eşheri'n-nuhât* (Kahire: Dâru'l-Me'arif, ts.), 262-263; Şevkî Dayf, *el-Medârisu'n-nahviyye* (Kahire: Dâru'l-Me'arif, ts.), 309-317; Abdülbaki Turan, "İbn Mâlik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 20/169-171; Şehmus Ülker, *İbn Akîl ve Elfiyye Şerhi*, ed. Emin Cengiz (Ankara: İlâhiyât yayınları, 2021), 27-29.

¹⁷ Ziriklî, *el-A'lâm*, 6/233; Tantâvî, *Neş'etu'n-nahv ve târihu eşheri'n-nuhât*, 262.

601/1205 ve 602/1206 tarihlerini de vermişlerdir.¹⁸ İbn Mâlik Dımaşk'ta 672/1274 yılında vefat etmiştir.¹⁹

İbn Mâlik dönemindeki önde gelen âlimlerinden ders almış, Arap dili ve grameriyle beraber lügat ve kıraat alanında da otorite sayılan bir âlimdir. Arap grameri ve lügatla ilgili konularda zikrettiği örnek beyitler âlimler tarafından takdirle karşılanmıştır. İbn Mâlik, anlaşılması zor olan gramer konularının anlatımında sade bir dil kullanarak Arap gramerinin öğretilmesinde büyük kolaylıklar sağlamıştır. İbn Mâlik, hayatı boyunca ilimle meşgul olmuş ve birçok öğrenci yetiştirmiştir.²⁰

2.2. el-Elfiyye

İbn Mâlik, *el-Elfiyye*'sini daha önce telif ettiği 2794 beyitten oluşan *el-Kâfiyyetü's-şafiyye* isimli eserinden özetlediği bu çalışma, *el-Hulâsatü'l-elfiyye* olarak da tanınmaktadır. İbn Mâlik'in *el-Elfiyye*'si küçük hacimli olmasına rağmen ibarelerinin kolay ve anlatımının akıcı olmasından dolayı alanında en önemli eserlerden biri olarak kabul edilmektedir.²¹ *el-Elfiyye*, bir mukaddime²² ile seksen kadar bab ve fasıldan oluşmaktadır. Söz konusu eserin bazı fasılları²³ daha kısadır ve bunların başlığı bulunmamaktadır.²⁴ İbn Mâlik'in *el-Elfiyye*'sinden sonra telif edilen çoğu nahiv kitabı onun konu tertibini esas almıştır. İbn Mâlik'in eseri, İbn Mu'tî'nin aynı isimli çalışmasından sonra ve onu taklit ederek yazılmakla birlikte daha fazla tanınmış ve diğer Arap dili gramer metinlerinden daha çok öne çıkmıştır.²⁵ *el-Elfiyye* hakkında şerh, hâşiye, ta'lik ve ihtisar türü birçok çalışma yapılmıştır.²⁶

¹⁸ Safedî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, 3/286; İsnevî, *Tabakâtü's-şafi'iyye*, 2/250; Suyûtî, *Buğyetu'l-vu'âh*, s.128; Turan, "İbn Mâlik", 169.

¹⁹ Safedî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, 3/288; İsnevî, *Tabakâtü's-şafi'iyye*, 2/250; Tantâvî, *Neş'etu'n-nahv ve târihu eşheri'n-nuhât*, 263.

²⁰ Turan, "İbn Mâlik", 169.

²¹ Abdülbaki Turan, "*el-Elfiyye*", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/28.

²² Cemâluddîn Muhammed b. Abdillâh b. Mâlik, *Elfiyyetu İbn Mâlik* (İstanbul: Sıraç Yayınevi, 2023), 25.

²³ bk. İbn Mâlik, *Elfiyyetu İbn Mâlik*, 141-145.

²⁴ Demirayak, *Arap-İslam Edebiyatı Literatür Bilgisi*, 348.

²⁵ Turan, "*el-Elfiyye*", 11/28.

²⁶ Kâtip Çelebî, *Keşfu'z-zunûn*, 1/151-155; Abdullâh Muhammed Habeşî, *Câmi'u's-şurûh ve'l-havâşî/Mu'cemun şâmilun li esmâ'il-kütübi'l-meşrûha fi't-türâsi'l-İslâmi ve beyânü şurûhiha* (Ebu Dabî: el-Mecme's-Sekafî, 2004), 1/ 222-257.

3. ed-Dürretü'l-Elfiyye ve el-Elfiyye'nin Mukayesesi

3.1. Hacim Açısından Mukayeseleri

Her iki *Elfiyye* hacim açısından karşılaştırıldığında İbn Mu'tî'nin *Elfiyye*'sinin beyit sayısının daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. İbn Mu'tî'nin *Elfiyye*'si, 1021 beyitten oluşurken²⁷ İbn Mâlik'in *el-Elfiyye*'si ise 1002 beyitten²⁸ oluşmaktadır.²⁹ İbn Mu'tî ile İbn Mâlik'in ele aldıkları dil konularının da farklı boyutlarla değerlendirildiği görülmektedir. Böylece bazen İbn Mu'tî, konuyu daha fazla beyitle anlatır. Bazen de İbn Mâlik'in bir başka konunun analizini daha fazla beyitle yaptığı fark edilmektedir. Örneğin İbn Mu'tî, kelimeler ve kelime konusunu daha fazla beyit sayısı ile aktarmışken³⁰ İbn Mâlik, mef'ulun mutlak ve mef'un ma'ah konusunu İbn Mu'tî'den daha fazla beyit sayısı ile anlatmıştır.³¹ Kimi zaman da her iki müellifin söz konusu eserlerinde bazı konuları eşit sayıda beyitle açıklığa kavuşturdukları müşahede edilmektedir. Söz gelimi her iki müellif ef'ali hamse (beş fiil)'in i'rabı konusunu eşit beyit sayısı ile vermişlerdir.³²

3.2. Muhteva Açısından Mukayeseleri

İbn Mu'tî, *Elfiyye*'sine hamdele, salvele ve dua ile başladıktan sonra nahiv ilmine dair konuları veciz bir şekilde ele alacağını ifade ederek eserinin bir takım özelliklerinden bahsetmiştir.³³ Son kısmında ise sarf konularına değinmiştir.³⁴ İbn Mâlik de, *el-Elfiyye*'sine hamdele, salvele ve dua cümleleriyle başlamış ve eserin özelliklerine değinerek, nahiv konularını özlü bir şekilde ele alacağını ifade etmiştir. Aynı şekilde onun da eserinin son kısmında İbn Mu'tî gibi sarf konularına yer verdiği görülmektedir.³⁵

Sarf ile ilgili meseleler nahiv ilmi kurulduğundan beri bu ilmin konuları arasında ele alınmıştır. Örneğin Sîbeveyh'in (ö. 180/796) *el-Kitâb*'ının³⁶ ikinci yarısının çoğunu sarf ilmiyle ilgili konular oluşturmaktadır. Bu metot daha sonra yazılan Müberred'in (ö. 286/900) *el-Muktedâb*³⁷ ve Zemahşerî'nin (ö. 538/1144) *el-*

²⁷ İbn Mu'tî, *ed-Dürretü'l-elfiyye*, 73.

²⁸ İbn Mâlik, *Elfiyyetu İbn Mâlik*, 146.

²⁹ Yediyıldız, "Arap Gramerine Dair Yazılmış Elfiyeler ve Arap Gramerine Etkileri", 12-13.

³⁰ İbn Mu'tî, *ed-Dürretü'l-elfiyye*, 17-18; İbn Mâlik, *Elfiyyetu İbn Mâlik*, 26-27.

³¹ İbn Mu'tî, *ed-Dürretü'l-elfiyye*, 30, 33; İbn Mâlik, *Elfiyyetu İbn Mâlik*, 59-60, 62-63.

³² İbn Mu'tî, *ed-Dürretü'l-elfiyye*, 23-24; İbn Mâlik, *Elfiyyetu İbn Mâlik*, 30.

³³ İbn Mu'tî, *ed-Dürretü'l-elfiyye*, 17.

³⁴ İbn Mu'tî, *ed-Dürretü'l-elfiyye*, 58, 60, 62.

³⁵ İbn Mâlik, *Elfiyyetu İbn Mâlik*, 25-26, 121.

³⁶ Sarfla ilgili konular için örneğin bk. Ebû Bişr 'Amr b. 'Osmân b. Kanber Sîbeveyh, *el-Kitâb*, thk. Abdusselâm Muhammed Hârûn (Kahire: Mektebetü'l- Hancî, 2004), 3/529, 4/21.

³⁷ bk. Ebu'l-Abbâs Muhammed b. Yezîd b. Abdilekber, *el-Muktedâb*, thk. Muhammed Abdulhalık 'Azîme (Beyrut: 'Âlemu'l-Kutub, ts.), 2/95.

*Mufasssal*³⁸ gibi nahve dair kitaplarında da uygulanmış ve bu eserlerin son kısımlarında sarf ile ilgili konular ele alınmıştır.³⁹ Buna göre İbn Mu'tî ve İbn Mâlik'in söz konusu eserlerinin sonunda sarf konularına da değinmesi gayet normaldir.

Yapılan araştırmalar neticesinde çalışmaya konu olan her iki eserin kimi konular çerçevesinde birbirinden farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Örneğin hat ve zarurati şî'riyye gibi bazı konular İbn Mu'tî'nin eserinde yer alırken,⁴⁰ İbn Mâlik'in eserinde ise yer almamaktadır.⁴¹ Öte yandan İbn Mâlik eserinde mübtedanın haberinin birden çok gelebilmesi durumuna yer verirken,⁴² İbn Mu'tî, *Elfiyye*'sinde bu meseleye değinmemiştir.⁴³ Aynı şekilde ismi mef'ulün amel etmesi konusu, İbn Mâlik'in *Elfiyye*'sinde yer alırken,⁴⁴ İbn Mu'tî'nin *Elfiyye*'sinde bulunmamaktadır.⁴⁵

3.3. Yöntem Açısından Mukayeseleri

İbn Mu'tî, *Elfiyye*'sinde her ne kadar Arap dilinin kaide ve kurallarını okuyucuya aktarmada akıcı bir üslup kullanmış olsa da bu eserin anlaşılması zor olan yerleri de vardır.⁴⁶ İbn Mu'tî'nin eserinde gereksiz ayrıntılara yer vermemesi, kullandığı dilin sade, üslubunun akıcı olmasından dolayı bu çalışması, çok beğenilmiştir. Müellif, *Elfiyye*'sini iki farklı bahirle yazmıştır. Ancak İbn Mu'tî'nin, her iki bahiri iyi bir şekilde kaynaştırarak eserinde uyguladığı sanatsal başarısı neticesinde, birçok âlim onun *Elfiyye*'sindeki bu yönünü takdir etmişlerdir. Söz konusu eserin bazı yerlerinde üslubunda bulunan zorluk ise ele aldığı konudan kaynaklanmaktadır.⁴⁷

İbn Mâlik, *el-Elfiyye*'sini yazmadan önce İbn Mu'tî'nin *Elfiyye*'si hakkında bilgisi bulunmaktaydı. Zira Arap grameriyle ilgili talebelerine okuttuğu eserler arasında İbn Mu'tî'nin söz konusu eseri de yerini almaktaydı. Bundan dolayı İbn Mâlik'e eserini telif konusunda rehberlik edenin İbn Mu'tî'nin *Elfiyye*'si olduğunu söylemek mümkündür. Zira *el-Elfiyye*'sinin birçok yerinde İbn Mu'tî'den etkilendiği

³⁸ bk. Ebul Kasım Carullah Mahmud b. Ömer, ez-Zemahşerî, *el-Mufasssal fi san'âti'l î'rab*, thk. İmîl Bedî' Ya'kub (Beirut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1999), 356.

³⁹ Hulusi Kılıç, "Sarf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/ 136.

⁴⁰ İbn Mu'tî, *ed-Dürretü'l-elfiyye*, 67,72.

⁴¹ Abdülâlim el-Kureydî, *Elfiyyâtü'n-nahvi's-selas* (Beirut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1971), 22.

⁴² İbn Mâlik, *Elfiyyetu İbn Mâlik*,41.

⁴³ Kureydî, *Elfiyyâtü'n-nahvi's-selas*, 54.

⁴⁴ İbn Mâlik, *Elfiyyetu İbn Mâlik*,77.

⁴⁵ Kureydî, *Elfiyyâtü'n-nahvi's-selas*,99-100.

⁴⁶ Demirayak, *Arap-İslam Edebiyatı Literatür Bilgisi*, 346.

⁴⁷ Fatih Yediyıldız, *Arapça Öğretiminde Nazım Geleneği ve İbn Mu'tî'nin Elfiyye'si* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020), 250.

bariz bir şekilde görülmektedir.⁴⁸ Nitekim İbn Mâlik, söz konusu eserinin mukaddimesinde İbn Mu'tî'nin *Elfiyye'*sinden şu şekilde bahsetmiştir:

وَتَقْضِي رِضًا بَعِيرٍ سَحْطٍ فَائِقَةُ أَلْفِيَّةِ ابْنِ مُعْطٍ
وَهُوَ بِسَبْقِي حَائِزٌ تَفْضِيلًا مُسْتَوْجِبٌ تَنَائِي الْجَمِيلًا

“(Elfiyyemin) İbn Mu'tî'nin *Elfiyye'*sinden üstün olmasına kızmadan rıza göstermek gerek. Ancak İbn Mu'tî, benden önce *Elfiyye'*sini yazdığı için üstünlüğe sahiptir. Dolayısıyla benim güzel övgülerimi hak etmektedir.”⁴⁹ Bu beyitlerden anlaşıldığı üzere İbn Mâlik, kendisinden önce elfiyye yazdığı için İbn Mu'tî'yi övmüş ve takdirle karşılaşmış ancak kendi yazdığı *el-Elfiyye'*nin de İbn Mu'tî'nin *Elfiyye'*sinden daha üstün olduğunu belirtmiştir.

Buna göre elfiyyeler içerisinde en meşhur elfiyyeyi yazan İbn Mâlik, *el-Elfiyye'*sini telif ederken İbn Mu'tî'den etkilenerek birçok konuda ondan yararlanmış. İbn Mu'tî, eserine *ed-Dürretü'l-elfiyye*⁵⁰ ismini vermiş, İbn Mâlik de gerek beyit sayısı gerek isimlendirme konusunda onun yolunu takip ederek eserine *el-Hulâsatü'l-elfiyye*⁵¹ adını vermiştir. Konuyla ilgili İbn Mu'tî'den istifade ederek elfiyyenin yeni bir şeklini başarılı bir şekilde ortaya koymuştur. İbn Mâlik, her ne kadar *el-Elfiyye'*sini müstakil bir şekilde ele alsada aslında İbn Mu'tî'nin *Elfiyyesi'*nde ortaya koyduğu yöntemi büyük ölçüde takip etmiştir. Nitekim İbn Mâlik'in eserinin birçok yerinde etkilenme izinin varlığı fark edilmektedir.⁵²

Bu durumu somutlaştıran en önemli kanıt aynı konulardaki bazı beyitlerin birbirine benzerlik göstermesidir.⁵³ Örneğin İbn Mu'tî, *Elfiyyesi'*nde tevabi konusunda şu beyitleri zikretmiştir:⁵⁴

الْقَوْلُ فِي تَوَابِعِ الْكَلِمِ الْأَوَّلِ نَعْتُ وَتَوْكِيدٌ وَعَطْفٌ وَبَدَلٌ

İbn Mâlik ise *el-Elfiyye'*sinde aynı konuda şu beyitleri zikretmiştir:⁵⁵

يَتَّبَعُ فِي الْأَعْرَابِ الْأَسْمَاءِ الْأَوَّلِ نَعْتُ وَتَوْكِيدٌ وَعَطْفٌ وَبَدَلٌ

Yukarıda verilen beyitlerde görüldüğü üzere İbn Mâlik ile İbn Mu'tî'nin aynı konudaki nazımları benzerlik göstermektedir. Hatta benzerlikten ziyade beyitlerin son kısmı birebir aynı kelimelerden oluşmaktadır. Böylece kimi zaman İbn Mâlik'in, İbn Mu'tî'nin kullandığı malzemelerde tasarruf yapmadan bunlara söz konusu eserinde yer verdiği fark edilmektedir.

⁴⁸ Abdu'l-Aziz b. Cum'a el-Mevsilî, *Şerhu Elfiyyeti İbn Mu'tî*, thk. Ali Musa eş-Şümelî (Riyad: Mektebetu'l-Herîcî, 1985), 1/76.

⁴⁹ İbn Mâlik, *Elfiyyetu İbn Mâlik*, 26.

⁵⁰ İbn Mu'tî, *ed-Dürretü'l-elfiyye*, 73.

⁵¹ İbn Mâlik, *Elfiyyetu İbn Mâlik*, 146.

⁵² Yediyıldız, *Arapça Öğretiminde Nazım Geleneği ve İbn Mu'tî'nin Elfiyyesi'*, 252-253.

⁵³ Mevsilî, *Şerhu Elfiyyeti İbn Mu'tî*, 1/77.

⁵⁴ İbn Mu'tî, *ed-Dürretü'l-Elfiyye*, 40.

⁵⁵ İbn Mâlik, *Elfiyyetu İbn Mâlik*, 86.

İbn Mu'tî, söz konusu eserine hamdele, salvele ve dua ile başlamış ve *Elfiyye'*sinin ilk on beş beytinde kitabının özelliklerinden bahsederek eserinin telif nedenini açıklamıştır.⁵⁶ İbn Mu'tî, *Elfiyye'*sini yazma nedenini şu şekilde izah etmiştir: “Bu eser, bazı samimi dostlarımın kendileri için nahiv ilmiyle ilgili, bin beyitten oluşan, fazlalıktan uzak veciz bir urcuze yazmamı isteyerek ve bu konuda beni teşvik etmeleri sonucunda telif edilmiştir. Çünkü onlar, hem zeki insanlar hem de geç kavrayanlar için manzume ezberlemenin daha kolay olduğunu bilirler.”⁵⁷ Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşıldığı üzere İbn Mu'tî'nin yakın arkadaşlarının ezberlenmesi kolay olmasından dolayı, nahiv kurallarını veciz ve nazım şeklinde anlatan bir eser talebinde bulunmaları sonucunda *Elfiyyesi'*ni yazdığı anlaşılmaktadır.

İbn Mâlik de *el-Elfiyye'*sine hamdele, salvele ve dua cümleleriyle başlamıştır. Söz konusu eserinin telif nedenini ise nahiv konularının özlü bir şekilde anlatma isteği olarak açıklamıştır.⁵⁸

İbn Mu'tî'nin *Elfiyye'*sinde kimi zaman Arap diliyle ilgili bir terimden bahsedilmeden önce onun ıstılah tanımının verildiği görülmektedir. Dolayısıyla bazen anlattığı konuyu önce tanımlamıştır.⁵⁹ Bazen de klasik alanlarda eser telif eden birçok müellif gibi verdiği bilgilerin daha iyi anlaşılması için örneklere başvurmuştur. Aşağıda verdiğimiz beyitlerde olduğu gibi *î'râb* ve *bina* konusuna başlarken önce *î'râb*'in tanımını yapmış ardından örneklerini vermiştir.

أَلْفُؤُلٌ فِي الْإِعْرَابِ وَالْبِنَاءِ الْأَصْلُ فِي الْإِعْرَابِ لِأَلْمَنَاءِ
وَحَدُّهُ تَعْيِيرٌ فِي الْآخِرِ بِعَامِلٍ مُقَدَّرٍ أَوْ ظَاهِرٍ
بِالرَّفْعِ أَوْ بِالنَّصْبِ أَوْ بِالْجَرِّ كَمَرَّ زَيْدٌ رَاكِبًا بِعَمْرٍو

“Konu *irâb* ve *bina* hakkındadır. İsimlerde asıl olan *î'râb*tir. *î'râb*, mukadder veya açık olarak gelen bir amil ile merfu, mansup veya mecurur olarak kelimenin son hareketinin değişmesidir. *örneğin*deki gibi.”⁶⁰ Burada görüldüğü üzere İbn Mu'tî, isimlerin merfu, mânsup ve mecurur olma durumunu kısa ve öz bir şekilde örnek üzerinden izah etmiştir. Bu örnekte, *زَيْدٌ* kelimesi fâil olduğu için merfu, *رَاكِبًا* kelimesi hal olduğu için mansup, *بِعَمْرٍو* kelimesi de başında harfi cer olduğu için mecurur olmuştur. Dolayısıyla İbn Mu'tî'nin *Elfiyye'*sini kısa ve öz yazma isteğinden dolayı ayrıntılara yer vermeden konuyu özlü olarak tek bir örnek ile izah ettiğini söylemek mümkündür. Böylece İbn Mu'tî, hem ele aldığı konuyu anlaşılır bir şekilde izah etmiş, hem de söz konusu eserini kısa tutma amacını da yerine getirmiştir.

⁵⁶ İbn Mu'tî, *ed-Dürretü'l-elfiyye*, 17.

⁵⁷ İbn Mu'tî, *ed-Dürretü'l-elfiyye*, 17.

⁵⁸ İbn Mâlik, *Elfiyyetu İbn Mâlik*, 26.

⁵⁹ İbn Mu'tî, *ed-Dürretü'l-elfiyye*, 18; Mevsilî, *Şerhu Elfiyyeti İbn Mu'tî*, 1/82.

⁶⁰ İbn Mu'tî, *ed-Dürretü'l-elfiyye*, 19.

Aynı üslubu İbn Mâlik'in *el-Elfiyye'*sinde de görmek mümkündür. Örneğin: "kelam" kavramını ele alırken önce tanımlamış daha sonra konunun daha iyi anlaşılması için örnek vermiştir: *كَلَامُنَا لَفْظٌ مُفِيدٌ كَأَسْتَقِمُّ* "Nahiv âlimlerine göre kelam استقم (Doğru ol.) gibi anlamlı bir lafızdır."⁶¹ Burada görüldüğü üzere استقم (Doğru ol.) anlamlı bir cümledir. Dolayısıyla İbn Mâlik, önce kelam kavramını tanımlamış ardından örnek vererek ele aldığı konunun anlaşılmasını sağlamıştır.

Ayrıca İbn Mâlik'in, bazen de ele aldığı konuya, herhangi bir tanımlama yapmadan doğrudan örnek vererek giriş yaptığı yerler de bulunmaktadır. Örneğin:

مُبْتَدَأٌ زَيْدٌ وَعَاذِرٌ حَبْرٌ إِنْ قُلْتَ زَيْدٌ عَاذِرٌ مَنِ اعْتَدَرَ

"Zeyd, özür dileyenin özrünü kabul edendir. Dersen زَيْدٌ kelimesi mübteda, عَاذِرٌ kelimesi de haberidir."⁶² Görüldüğü üzere İbn Mâlik, mübteda kavramını, tanımlamadan doğrudan örnek vererek konuya giriş yapmıştır.

İbn Mâlik, söz konusu eserini yazarken İbn Mu'tî'nin *Elfiyye'*sinden etkilenmesine ve aralarında bazı benzerlikler olmasına rağmen her iki *Elfiyye* arasında birçok farklılıklar da bulunmaktadır. Örneğin İbn Mu'tî'nin *Elfiyye'*si, recez ve seri⁶³ bahirleri ile yazılmışken İbn Mâlik'in *el-Elfiyye'*si ise recez bahri ile yazılmıştır.⁶⁴

3.4. Konu Tasnifi Açısından Mukayeseleri

Her iki eser konu tasnifi açısından mukayese edildiğinde, İbn Mu'tî ile İbn Mâlik'in *Elfiyye'*leri arasında farklılıklar olduğu görülmektedir. İbn Mu'tî, birçok konuyu tek bir başlık altında ele almışken; İbn Mâlik ise her konuyu ayrı başlıklar altında incelemiştir. Dolayısıyla İbn Mâlik'in konuları tasnif etme konusunda İbn Mu'tî'ye göre daha başarılı olduğunu söylemek mümkündür.⁶⁵ Örneğin İbn Mu'tî, tenâzu konusunu zamirler konusuyla beraber işlerken,⁶⁶ İbn Mâlik, tenâzu konusunu müstakil bir şekilde ele almıştır.⁶⁷ Ayrıca İbn Mu'tî, fâil konusunu, lâzım ve mutaaddi fiil konusuyla beraber ele alırken İbn Mâlik ise fâil konusunu müstakil bir şekilde ele almaktadır.⁶⁸

İbn Mu'tî'nin *Elfiyye'*sinde en dikkat çeken özellik, müellifin her konu başında konu başlığını manzum şeklinde ilk beyit ile ele almasıdır. İbn Mu'tî'nin bu

⁶¹ İbn Mâlik, *Elfiyyetu İbn Mâlik*, 26.

⁶² İbn Mâlik, *Elfiyyetu İbn Mâlik*, 38.

⁶³ bk. Tefik Rüşti Topuzoğlu, "Serî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/562.

⁶⁴ Yediyıldız, *Arapça Öğretiminde Nazım Geleneği ve İbn Mu'tî'nin Elfiyye'si*, 259.

⁶⁵ Yediyıldız, *Arapça Öğretiminde Nazım Geleneği ve İbn Mu'tî'nin Elfiyye'si*, 255.

⁶⁶ İbn Mu'tî, *ed-Dürretü'l-elfiyye*, 36.

⁶⁷ İbn Mâlik, *Elfiyyetu İbn Mâlik*, 58-59.

⁶⁸ İbn Mu'tî, *ed-Dürretü'l-elfiyye*, 28; İbn Mâlik, *Elfiyyetu İbn Mâlik*, 52.

üslubu söz konusu çalışmasının geneline yansıttığı fark edilmektedir.⁶⁹ İbn Mu'tî *Elfiyye*'sinde bab başlarına "el-kaol" (القول) sözüyle başlamıştır.⁷⁰ Örneğin müellif "kelam ve kelime" konusunu şu şekilde ele almıştır:

بِإِذْنِ رَبِّي فِي الْأُمُورِ أَعْتَصِمُ الْقَوْلُ فِي حَدِّ الْكَلَامِ وَالْكَلامِ
 sığınırım. Konu (bu söz), kelam ve kelimenin tanımı hakkındadır."⁷¹ Burada görüldüğü üzere İbn Mu'tî, "kelam ve kelime" konusuna "el-kaol" (القول) kelimesiyle başlamış ve onun bu kelimeyi bir başlık gibi kullandığını söylemek mümkündür. İbn Mu'tî'nin *Elfiyye*'sinde kullandığı bu yöntem daha birçok örnek vermek mümkündür. Ancak konunun sınırlılığı göz önüne alınarak yukarıda verilen örneklerle iktifa edilmiştir.⁷²

İbn Mâlik ise *el-Elfiyye*'sinde "kelam ve kelime" konusuna şu şekilde başlamıştır: اسْتَقَم كَلَامُنَا لَفْظٌ مُفِيدٌ كَأَسْتَقَمُ وَإِسْمٌ وَفِعْلٌ ثُمَّ حَرْفٌ الْكَلِمِ "Nahiv âlimlerine göre kelam, استقم (Doğru ol.) gibi anlamlı bir lafızdır. Kelime çeşitleri isim, fiil ve harftir."⁷³ Burada görüldüğü üzere İbn Mâlik, konuya başlarken الْقَوْلُ kelimesini kullanmamıştır.

Kısaca, İbn Mâlik *el-Elfiyye*'sini telif ederken İbn Mu'tî'nin *Elfiyye*'sinden etkilenmesine ve aralarında bazı benzerlikler olmasına rağmen her iki *Elfiyye* arasında birçok farklılık da bulunmaktadır. Böylece Arap dili konusunda yazılan İbn Mâlik'in söz konusu eserinin tüm yönleriyle İbn Mu'tî'nin *Elfiyye*'sinden etkilenmediği anlaşılmaktadır.

3.5. Nahiv Ekolleri Arasındaki İhtilafı Konulara Yaklaşımları

İbn Mu'tî, *Elfiyye*'sinde farklı Arap dili ekollerinin görüşlerine yer vererek görüş sahiplerinin adlarını söz konusu eserine almaya çalışmıştır. Böylece nahiv öğrenmek isteyenlerin, bu alanla ilgili görüş farklılıklarını ve görüş sahiplerini bilmelerinin amaçlandığını söylemek mümkündür.⁷⁴ Örneğin İbn Mu'tî, harfi cerler konusunu ele alırken Sıbeveyh'in (ö. 180/796) ismini zikrederek görüşüne yer vermiştir.⁷⁵ İbn Mu'tî'nin görüş sahibinin ismine yer verdiği diğer bir yer de tenâzu ve istisna konularıdır. İbn Mu'tî, burada yine Sıbeveyh'in ismini zikrederek görüşünü aktarmıştır.⁷⁶

⁶⁹ Muhammed Seyfeddin Eriççi, *İbn Mu'tî (ö.628/1231) ve Nahiv İlmi Açısından ed-Durretu'l-Elfiyye Adlı Eseri* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 35.

⁷⁰ Mevsilî, *Şerhu Elfiyyeti İbn Mu'tî*, 1/83.

⁷¹ İbn Mu'tî, *ed-Dürretü'l-elfiyye*, 17.

⁷² Diğer örnekler için bk. İbn Mu'tî, *ed-Dürretü'l-elfiyye*, 19, 20, 21, 22, 24, 26, 28, 30, 34, 35, 40, 43, 45, 47, 49, 50, 52, 55, 56, 57, 58, 60, 62, 63, 65, 66, 67, 69, 72.

⁷³ İbn Mâlik, *Elfiyyetu İbn Mâlik*, 26.

⁷⁴ Eriççi, *İbn Mu'tî (ö.628/1231) ve Nahiv İlmi Açısından ed-Durretu'l-Elfiyye Adlı Eseri*, 46.

⁷⁵ İbn Mu'tî, *ed-Dürretü'l-elfiyye*, 24.

⁷⁶ İbn Mu'tî, *ed-Dürretü'l-elfiyye*, 34, 36.

İbn Mu'tî, söz konusu eserinde genel olarak Arap dili ekollerinin savunduğu görüşlere yer verirken ekollerin isimlerini zikretmemiştir. Ancak bununla beraber az da olsa ekollerin isimlerine değindiği yerler olmuştur. Örneğin İbn Mu'tî eserinde, isim kelimesinin türediği kaynağı verirken, Arap dil ekollerinden Basra ve Kûfe dil ekollerinin isimlerini zikrederek görüşlerine atıfta bulunmuştur.⁷⁷ Yine İbn Mu'tî, tenâzu konusunda Kûfe dil ekolünün ismini zikrederek görüşüne yer vermiştir.⁷⁸

İbn Mâlik ise Arap dili konularını ele alırken kimi zaman dilciler arasında meydana gelmiş ihtilaflı konuları da beraberinde zikretmektedir. Ancak İbn Mâlik, diğer eserlerinde âlimlerin isimlerini vererek aralarındaki ihtilaflara değinme metodunu benimsemesine rağmen *el-Elfiyye'*de ihtilaflı konulara değinirken nahiv âlimlerinin isimlerini zikretmemiştir. Örneğin, *Şerhu't-teshîl'* adlı eserinde harf-i ta'rifin aslının *el* (ل) takısı mı olduğu yoksa hemze eklenmiş bir *lâm* (ل) mı olduğu meselesinde Halil b. Ahmed (ö.175/791) ve Sîbeveyh'in adlarını zikrederek görüşlerine yer verirken⁷⁹ *el-Elfiyye'*de bu âlimlerin isimlerini beyte dâhil etmemiştir.⁸⁰

“أل حَرْفٌ تَعْرِيفٌ أَوْ الْأَمُّ فَحَقُّ فَتَمَطُّ عَرَفَتْ قُلٌّ فِيهِ التَّمَطُّ” *“Harfi tarif, el (أل) takısının tümü veya yalnızca lâm (ل)dir. فَتَمَطُّ kelimesini ma'rife yapmak istersen التَّمَطُّ de.”*⁸¹ Burada görüldüğü gibi İbn Mâlik, dille ilgili ihtilaflı beyte yansıtarken âlimlerin isimlerini zikretmemiştir. Dolayısıyla İbn Mâlik'in dilcilerin adını vermemesinin, eserinin manzûm olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

İbn Mâlik, *el-Elfiyye'*sinde genel olarak Arap dili nahiv ekollerinin isimlerine yer vermemesine rağmen bazı yerlerde onların isimlerini, beyitlerde zikretmiştir. İbn Mâlik'in *el-Elfiyye'*de Bağdat ve Endülüs dil ekollerinin isimlerini zikretmezken Basra ve Kûfe dil ekollerinin isimlerine yer verdiği tespit edilmiştir.⁸² İbn Mâlik söz konusu eserinde, tenâzu konusunda, Basra dil ekolünün ismini zikrederek görüşlerine yer vermiştir.⁸³ İbn Mâlik'in Basra dil ekolünün ismini zikrederek görüşlerine yer verdiği diğer bir yer de te'kid konusudur.⁸⁴ Ayrıca söz konusu eserinde Kûfe dil ekolünün ismini de zikretmiştir.⁸⁵

⁷⁷ İbn Mu'tî, *ed-Dürretü'l-elfiyye*, 18.

⁷⁸ İbn Mu'tî, *ed-Dürretü'l-elfiyye*, 36.

⁷⁹ İbn Mâlik, Cemâluddîn, Muhammed b. Abdillâh b. Abdillâh, *Şerhut-teshîl*. thk. Muhammed Abdulkadir Âta ve Târik Fethî es-Seyyid (Beirut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2009), 1/246.

⁸⁰ Turan Bahşi, *İbn Mâlik ve Nahiv İlmi Açısından el-Elfiyye Adlı Eseri* (Antalya, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 47-48.

⁸¹ İbn Mâlik, *Elfiyyetu İbn Mâlik*, 38.

⁸² Bahşi, *İbn Mâlik ve Nahiv İlmi Açısından el-Elfiyye Adlı Eseri*, 48.

⁸³ İbn Mâlik, *Elfiyyetu İbn Mâlik*, 58.

⁸⁴ İbn Mâlik, *Elfiyyetu İbn Mâlik*, 88.

⁸⁵ İbn Mâlik, *Elfiyyetu İbn Mâlik*, 133.

İbn Mu'tî ve İbn Mâlik, *Elfiyye*'lerinde Arap gramerini kısa ve öz bir şekilde ele almışlardır. Buna göre söz konusu eserlerinde, ihtilaflı konulara değinirlerken Arap dili nahiv ekollerinin isimlerine fazla yer vermemişlerdir. Ancak az da olsa *Elfiyye*'lerinde bu ekollerin bazılarının isimlerine değindikleri de tespit edilmiştir. Buna göre İbn Mu'tî ile İbn Mâlik'in Arap gramerini öğrenenlerin Arap dili ekollerine dair bilgilerinin olması açısından *Elfiyye*'lerinde bu ekollerin bazılarının isimlerine değindiklerini söylemek mümkündür.

Sonuç

İbn Mu'tî ve İbn Mâlik'in *Elfiyye*'leri telif edildiği günden beri Arap dilinin öğretiminde önemli bir yere sahip olmuş ve başvuru temel kaynaklar arasında yerlerini almışlardır. İbn Mâlik'in *el-Elfiyye*'si her ne kadar genel anlamda İbn Mu'tî'nin *Elfiyye*'sinden etkilenmiş ve aralarında bazı benzerlikler olsa da her iki *Elfiyye* arasında birçok farklılığın olduğu da tespit edilmiştir.

Her iki elfiyye hacim açısından karşılaştırıldığında İbn Mu'tî'nin *Elfiyye*'sinin beyit sayısının daha fazla olduğu fark edilmiştir. İbn Mu'tî'nin *Elfiyye*'si, 1021 beyitten, İbn Mâlik'in *el-Elfiyye*'si ise 1002 beyitten oluşmaktadır. Bununla beraber İbn Mu'tî, *Elfiyye*'sinde bazı konuları daha fazla beyit sayısı ile anlatırken bazen de İbn Mâlik'in ele aldığı konuyu daha fazla beyit sayısı ile anlattığı tespit edilmiştir.

İbn Mu'tî ve İbn Mâlik, *Elfiyye*'lerinde nahiv ilmine dair konuları veciz bir şekilde ele almışlardır. Bununla beraber sarf konularına da değinmişlerdir. İbn Mu'tî'nin *Elfiyye*'sinde yer verdiği bazı konuların İbn Mâlik'in *Elfiyye*'sinde bulunmadığı, bununla birlikte İbn Mâlik'in *Elfiyye*'sinde yer verdiği bazı konuların da İbn Mu'tî'nin *Elfiyye*'sinde bulunmadığı tespit edilmiştir.

İbn Mu'tî, birçok konuyu tek bir bab başlığı altında ele almışken; İbn Mâlik, her konuyu ayrı bablar altında incelemiştir. Aynı zamanda araştırmacılar için İbn Mâlik'in metodunun daha yararlı olacağı düşünülmektedir. Zira en azından her konu bağımsız bir şekilde işlendiğinden neyin nerede olduğu rahatlıkla tespit edilebilmektedir.

İbn Mu'tî, *Elfiyye*'sinde ihtilaflı konulara değinirken bazen görüş sahiplerinin adlarını da zikretmiştir. İbn Mâlik ise diğer eserlerinde âlimlerin isimlerine yer vererek aralarındaki ihtilaflara değinme metodunu benimsemesine rağmen *el-Elfiyye*'de ihtilaflı konulara değinirken nahiv âlimlerinin isimlerini zikretmemiştir. Yine İbn Mu'tî ve İbn Mâlik, *Elfiyye*'lerinde ihtilaflı konulara değinirlerken Arap dili nahiv ekollerinin isimlerine fazla yer vermemişlerdir. Ancak az da olsa söz konusu eserlerinde bu ekollerin bazılarının isimlerine değindikleri de tespit edilmiştir.

Sonuç olarak İbn Mâlik, *el-Elfiyye*'sini telif ederken İbn Mu'tî'nin *Elfiyye*'sinden etkilenmesine ve aralarında bazı benzerlikler olmasına rağmen, her iki *Elfiyye* arasında birçok farklılığın da bulunduğunu söylemek mümkündür. İbn Mu'tî ve İbn Mâlik'in, *Elfiyye*'leri belli bir Arap dili bilgisine sahip olanlar için dil konularının genel ve özet bir şekilde öğrenilmesi açısından faydalı kaynak eserlerdir.

Kaynakça/References

- Bahşi, Turan. *İbn Mâlik ve Nahiv İlmi Açısından el-Elfiyye Adlı Eseri*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Dayf, Şevkî. *el-Medârisu'n-nahviyye*. Kahire: Dâru'l-Me'ârif, 7. Basım, ts.
- Demir, İsmail. "İbn Mu'tî, Eserleri ve Nahv'e Getirdiği Yenilikler", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17 (2002), 193-216.
- Demirayak, Kenan. *Arap-İslam Edebiyatı Literatür Bilgisi*. İstanbul: Cantaş Yayınları, 2016.
- Eriği, Muhammed Seyfeddin. *İbn Mu'tî (ö.628/1231) ve Nahiv İlmi Açısından ed-Durretu'l-Elfiyye Adlı Eseri*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Habeşî, Abdullah Muhammed. *Câmi'u's-şurûh ve'l-havâşî/Mu'cemun şâmilun li esmâil-kütübî'l-meşrûha fi't-türâsi'l-İslâmî ve beyânü şurûhiha*. 3 Cilt. Ebu Dabî: el-Mecme's-Sekafî, 2004.
- İbn Mâlik, Cemâluddîn, Muhammed b. 'Abdillah b. 'Abdillah. *Şerhu't-teshîl*. thk. Muhammed Abdulkadir Âta ve Târik Fethî es-Seyyid. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2009.
- İbn Mâlik, Cemâluddîn Muhammed b. Abdillah. *Elfiyyetu İbn Mâlik*. İstanbul: Sıraç Yayınevi, 2023.
- İbn Mu'tî, Yahyâ b. Abdilmu'tî b. Abdinnûr ez-Zevâvî el-Mağribî. *ed-Dürretü'l-elfiyye*, Kahire: Dâru'l-Fedîle, 2010.
- İsnevî, Abdurrahim (Cemaluddin). *Tabakâtuş-şafi'iyye*. 2 Cilt. thk. Kemâl Yûsuf el-Hût. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1987.
- Kâtip Çelebî, Mustafa b. Abdillah Hâci Halife. *Keşfu'z-zunûn 'an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabi, ts.
- Kılıç, Hulusi. "Sarf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/136-137. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Kureydî, Abdülâlîm. *Elfiyyâtü'n-nahvi's-selas*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1971.
- Mevsilî, Abdu'l-Aziz b. Cuma. *Şerhu Elfiyyeti İbn Mu'tî*. thk. Ali Musa eş-Şûmelî. 2 Cilt. Riyad: Mektebetu'l-Herîcî, 1985.
- Müberred, Ebu'l-Abbâs Muhammed b. Yezîd b. Abdilekber. *el-Muktedâb*. thk. Muhammed Abdulhalık 'Azîme. Beyrut: 'Âlemu'l-Kutub, ts.
- Safedî, Selahuddîn Halil b. Aybeg. *el-Vâfi bi'l-vefeyât*. 29 Cilt. thk. Ahmet el-Arnaût - Turkî Mustafa. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, 2000.

- Sîbeveyh, Ebû Bişr 'Amr b. 'Osmân b. Kanber, *el-Kitab*. thk. Abdusselâm Muhammed Hârûn. 5 Cilt. Kahire: Mektebetu'l- Hancî, 4. Basım, 2004.
- Suyûtî, Ebu'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed. *Buğyetü'l-vu'ât fi tabâkâti'l-luğaviyyîn ve'n-nühât*. thk. Muhammed Abdurrahîm. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2005.
- Tantâvî, Muhammed. *Neş'etu'n-nahv ve târîhu eşheri'n-nuhât*. Kahire: Dâru'l-Me'arif, 2. Basım, ts.
- Topuzoğlu, Tevfik Rüştü. "Recez", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/509-510. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Topuzoğlu, Tevfik Rüştü. "Serî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/562. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Turan, Abdülbaki. "Elfiyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11/27-28. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Turan, Abdülbaki. "İbn Mâlik". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 20/169-171. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Ülker, Şehmus. *İbn Akîl ve Elfiyye Şerhi*. ed. Emin Cengiz. Ankara: İlâhiyât Yayınları, 2021.
- Yanık, Nevzat H. "İbn Mu'tî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 20/213-214. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Yediyıldız, Fatih. "Arap Gramerine Dair Yazılmış Elfiyeler ve Arap Gramerine Etkileri". *İslam Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 10 (2020), 5-23.
- Yediyıldız, Fatih. *Arapça Öğretiminde Nazım Geleneği ve İbn Mu'tî'nin Elfiyye'si*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020.
- Zemahşerî, Ebul Kasım Carullah Mahmud b. Ömer. *el-Mufasssal fi san'âti'l î'rab*. thk. İmîl Bedî' Ya'kub. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1999.
- Ziriklî, Hayruddîn. *el-A'lâm*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İlm lil-Melâyîn, 15. Basım. 2002.